

„Dat u niemand verleid met ijdele woorden.”

Dat u niemand verleid met ijdele woorden; want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongerechtigheid. Ef. 5:6.

We doen aan het geloof der „geloovigen” in niets te kort; maar slaat u toch soms niet de angst om 't hart, als ge uit kerk na kerk hoort, wat zonde er al niet onder de belijders van Jesus voortweert?

Als een licht zouden Gods heiligen schijnen te midden van „een verdorven en verkeerd geslacht”, en keer op keer is het, of het natuurlicht der wereld hun licht overschijnt.

Neem de werkelijkheid, en wat vindt ge dan? Geen openlijke uitspatting, niet wat de wereld noemt: *uithaan*, maar een stil, huiselijk leven, en voort zekere precisiteit op het stuk van den Sabbath, een middelmatige of-vaardigheid voor Kerkelijke en Christelijke doeleinden, en ten slotte Kerkelijken zin en last in het Christelijk Verengingsleven.

Maar dwars door dit prijelijke strijken veelal ongestraft de gewone zonden heen van humeur en bittheit, van afgunst en kwaadsprekerij, van najiver en trots, van kleine leugentjes en valschen schijn, van traagheid en gemakzucht.

Hoog zedelijk karakter, nobele zelfverheffing, machtige zelfbeheersching, koninklijke vergevensgezindheid, bloeiende liefde, hemelsche toewijding, warme ontferming, hartelijke trouw, kloekheid, gulde, oprechte zin om te vergeven en te verzoenen, o, ze zijn er, God zij dank nog; maar wie zal zeggen, dat ze het gemeengoed der Christenen zijn en in Christus' Kerk den gewonen levensstandaard vormen?

Hooger licht fonkelt nog, maar kunt ge ook zeggen, dat het nog naar alle zijden door het kerkkraam schijnt, straalt en glanst?

En nu komt hier dit bittere bij, dat gedurig uitkomt, hoe er bovendien nog op allerlei manier grove inwonende zonde woelt.

De H. Apostel zegt zoo met nadruk: *Zijt dan navolgers Gods als geliefde kinderen, en wandelt in de liefde*, en zie nu eens wat liefdeloosheid gedurig aan het licht komt.

Dan gaat de heilige Apostel aldus voort: „Maar hoort u in alle onvreemdigheid, of geldzucht laat ook onder u niet genoemd worden, gelijk het den heiligen betaamt”, — en vraag nu eens, hoeveel onvreemdigheid en hoeveel onheilige geldzucht nog telkens in het verborgene blijkt voort te woelen.

En de heilige Apostel eindigt met te zeggen: Er zal onder u niet zijn *nich onoverbaarheid*, noch *stijg*, noch *gekkernij*, welke niet betamen, maar veel meer dankzegging; — en beleiust nu de gesprekken eens.

Of is het niet zoo dat zelfs tegen dronkenschap nog telkens bestraffend moet worden opgetreden; dat zelfs kerkelijk nog gedurig allerlei onzedelijke gedraging moet getuigd worden, en dat zelfs kinderen op heimelijke zonden worden betrapt?

De weegschaal in het heiligdom weegt zoo nauw, en hoe ziet ge haar niet telkens doorzinken; en doorzinken zonder dat er een algemeen verontwaardiging van een hoogzede-lijken ernst tegen ingaat.

En als ge dan desmetten de belijders der Heeren als de gerusten in Sion ziet verkeeren, die vastgaan op hun eigen zaligheid, is er dan geen oorzaak, om gedurig, om met eiken en kracht, om met doorringenden ernst aan dat oude apostolische woord te herinneren, dat er vlak op volgt: Dit weet gij, dat geen hoerder, of onreine, of geldzuchtige, erfenis heeft in het Koninkrijk van Christus en van God.

En als er dan zij, die hier tegen in praten, dan zijdt de heilige Apostel alle tegenspraak af door aldus te besluiten: *Laat toch niemand u verleid met ijdele woorden*, want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongerechtigheid.

Wat zijn die *ijdele woorden*, waarmee we dan onszelf en anderen pogen te misleiden?

O, Ge kent ze wel. Ot belijden we niet „de volharding der heiligen”? En zegt die „volharding der heiligen” u niet dat een kind van God diep, zeer diep vallen kan, zonder dat de almacht van Gods reddende genade daarom wordt te niet gedaan?

Wist men er ons niet op, en prediken we het ons zelve niet aan, dat zelfs een Paulus be- tuijgde, dat als hij het goede wil, het kwade hem bijligt, en dat als hij dan valt, niet hij het doet, maar de zonde die in hem woont?

Beroept de ontruste consciëntie, te midden van zulk een zondig leven, zich niet telkens op de zonde van een David en op de zonde van een Petrus, om, vergeleken bij wat zij misde- den, ons kwaad in verschoonlijk licht te plaatsen?

Van Antinomianen spreken we nu nog niet eens. Het opzettelijk zondigen opdat de genade meerder worde, is het zondigst dat bij de sette voortvalt; in de kerk van Christus is dat hooge uitsondering. Maar wat geen hooge uitsondering vormt, dat is het zich wiegelen op de *ijdele woorden*, als men de hoogste betooning van Gods ontferming en lankmoedigheid mis- bruikt, als een oorkussen waarop de onreinheid en de geldzucht inslaat.

Er is geen hogere Goddelijke ontferming, dan het schier goden-Goddelijke erba- men, waarmee Hij zijn Heiligen Geest aan een David hergeeft, en hoe Sata Petrus ook zift, toch door genade toegewijgt dat zijn geloof niet ophoudt.

Zeker, de volharding der heiligen is de hoogste glorie van onze belijden, de hoogste triomf van de almacht van Gods vrijmachtige genade.

Maar de zonde gaat dan ook zoo diep, dat ze niet dieper gaan kan, als we het toestaan, en het wel zoo willen, dat Sata deze heilige belijden misbruikt, en ze ons als een slaap- drank der zonde inliefst.

Dan zijn die heilige woorden niets, niets dan *ijdele woorden* geworden, woorden die u zoo bitterlijk misleiden, en ijdele woorden, die ge eens zoo bitterlijk beweenen zult, als ge u afgevoelen niet van alle erfenis van het konink- rijk van Christus en van God.

Een leven in zonde, vergeet het niet, is zoo heel iets anders, dan een enkel maal in diepe zonde vallen.

Wie als kind van God doorgaans op den heiligen weg wandelde, en dan een enkel maal schandelijk struikelde en diep valt, dien grijpt terstond daarop het angstig berouw aan; die vlucht voor zijn zonde als voor een wild dier dat hem bespongen had; die weent zijn ziele mee in tranen van weedom des harten; en die verstaat het nauwelijks, hoe zijn God hem toch weer in erbarming aanneemt.

Maar een leven in zonde is niet een vallen, maar een *wandelen* op den onheiligen weg. Niet juist zoo schrikkelijk zondigen als David. O, Neen, dikwijls en aldoo zich schuldig maken aan zonden van lang niet zoo erg karakter, maar waarvan men toch zeer wel weet, dat ze diep onrein, duivelsch trots, of sluwe gediens- heden van Mammon zijn. En daar *leest* men dan in, en onderwijl gaat het bidden door; en men *swelt* aan zulke zonde, en men blijft zijn Bijbel lezen; en men gaat voort en verder in die zelfde zonde, en gaat op naar Gods huis.

En zoo verstrikt ons de zondige gewoonte, dat de consciëntie al nauwer reageert. En dan zou men het niet meer doen, maar doet het toch weer. Een al afnemend berouw. Een insla- pend schuldbesef. Onze God is toch een ver- gevend God. En zoo werkt men zich in in een voorstelling, alsof zoo voortleven in de zonde van onreinheid, of van trots, of van geld- zucht, in een kind van God niet meer stultend was, en alsof de ingang in eeuwige zaligheid toch nog open bleef.

En dat zelf bedrog nu van het arglistig hart ont- maskert Paulus met dit één korte en snijende woord: „Dit weet gij, dat geen onreine of geld- zuchtige erfenis heeft in het Koninkrijk van God.” En al wat ge daartegen mompelt, zijt niets dan ijdele woorden, waarmee ge u zelf misleidt.

Dat harde zeggen, dat wie zijn zonde aan- houdt, geen erfenis heeft in het Koninkrijk van God, dat is de dan, die de Heilige Schrift op- werpt tegen het tergend misbruik, dat Sata ons leert maken van het hoogste stuk der Goddelijke ontferming.

Zeker, er is volharding der Heiligen, o, Gewisse- lijk, er is geen val van Gods kind zoo diep of er is een Goddelijke genade die den boetvaardige weer op kan richten. Dat blijkt zoo. Daar gaat niets van af. Dat is de macht der genade, die gesteld wordt tegen Sata's zielloozerde vonden. Die vertroosting mag den boetvaardige nooit wor- den ontfond. Zoo, en niet anders, is ons Evangelie.

Maar we u, zoo ge dit toepast op een stil voortleven in uw zonde; zoo ge dit als vijgeblad misbruikt, om er u w zonde achter aan te hou- den; zoo ge, steunende op zoo heilige genade, in uw zonde voortvaart.

Wie op de bergen van Gods heiligheid wandelt, wandelt hoog, en kan daarom diep vallen, maar wie in lage gemeenschappen dag aan dag, of nacht bij nacht, voortje voor voortje voort- schuift, voelt zich thuis in het lage en onreine en onheilige, die heeft er zijn element in, en zal er niet in, omdat hij er zijn onheilige existentie in heeft.

En nu is niet gezegd, dat ge er niet uitkomt, en dat er voor u geen genade is. Maar, hoe juist tot u h't roepen uitgaat: Ontwaak zij die slaapt, en sta op uit de dooden, en laat Christus over u lichten.

Maar dan moet ge uit de laagte uit, en het hooge pad van Gods heilige bergen op; dan moet ge de adder u van den arm schudden; met heilige wilskracht treden uit uw onrein, trotsch of geldzuchtig leven; en elken dag, wat zeggen we, elk uur het bidden: Vader, leid mij niet in verzoeking, maar verlos mij van den Booze.

Want dit staat vast, en dat woord om ons God zal bestaan: Wie in zijn zonde van onreinheid, trots of geldzucht voortleeft, die zal sterven in zijn zonde, en voor dien kan er geen erfenis zijn in het Koninkrijk van Christus en van God.

Let er op. De heilige Apostel schrijft niet dat hij u dit aanzet. Neen, hij schrijft: *Dit weet gij*, dat ge zoo nooit in Gods zaligen heim komt.

En leg nu uw oor maar aan uw consciëntie te luisteren. Ook dan hoort ge datzelfde roepen: Breek of met uw zonde, of God breekt met u.

Amsterdam, 15 Februari 1901.

Beroep op de broederlijke liefde.

Er zijn weinig dingen, die ons de laatste weken zoo somber stelden, als de publieke afwijzing van ons vermaan tot opscherping der broederlijke liefde.

Hieraan deed in *De Bazuin* van 1 Fe- bruari j.l. ook Ds. W. Diemer mede.

Hij ontzag zich dan ook niet, in zijn op- stel: *Sarcasme*, o. m. dit te schrijven:

Welnu, is dat het geval, dan behoort de *Ver- eniging* met ontblooten hoofde te komen bij de Kerk en te verklaren: „Reeds veel te lang o Kerk! hebben wij uwe rechten veronacht- zaamd, maar vanaf dit oogenblik leggen wij ons mandaat voor de opleiding van predikanten neder aan uwe voeten en wij zullen voortgaan de wetenschap te dienen.”

Nu versta men ons wel. Zoo min aan Ds. Diemer, als aan iemand ontzeggen wij het recht, om de stelling te verdedigen, dat *alleen* de seminaristische opleiding geoorloofd is, en dat *alleen* van de institutaire kerk de theologie kan uitgaan, zoodat wie ook, die zich vermeet, buiten last en opdracht der institutaire kerk, theologie te beoefenen en te onderwijzen, misdoet.

Maar wat we wel betwisten, is dat men, zoo lang nog de wet der broederlijke liefde geldt, hen die anders oordeelen, tergen en hoonen mag. En dit nu geschiedt, als men publiek aan zijn broeders toeroept: Gij moet „met ontblooten hoofde” schuld komen belijden. Uit zulk een taal spreekt hoogheid en laatschuldigheid, die de liefde uitsluit.

Toch verstaan we wel, waarom men tegen ons „vermaan tot opscherping van de liefde” bedenking had.

Men zag het aan voor de poging van iemand, die zich zwak gevoelde in de rede- neering, om nu door een beroep op de liefde zijn zwakte te dekken. En zoo verstaan, zou er een bijmaakje aan zijn geweest.

Tegenover zulk vermoeden kunnen wij dan ook alleen ons getuigenis stellen.

Het getuigenis vooreerst, dat wij in ons principieel kiezen voor de universitaire op- leiding, als de meest verkieslijke, nog altoos even vast staan als altijd; en dat ons voors- alsnog niet ingaan op dit gelding, uitsluit- tend zijn oorzaak daarin vindt, dat wij het voor den vrede der kerken niet zonder beden- king achten, indien zulk een publiek debat niet door broederlijke samenspreking voor- bereid is.

En in verband hiermede stellen we in de tweede plaats het getuigenis, dat o. i. opscherping der broederlijke liefde juist dan het meest noodig is, als welk dis-

punt ook, de broederen dreigt te ver- doelen.

Vermaan om de broederlijke liefde niet te vergeten, is ons geboden in Gods Woord. In niets sluit zij grondige, principieele bespreking van confessioneele en kerkelijke vraagstukken uit.

Uit die bespreking komt dan ook het kwaad niet.

Maar, onder die bespreking, blijft ons mensche-lijk hart niet zelden geneigd, om in onze bespreking te mengen wat er niet bij hoort, en zoo gif in ons woord te druppelen.

En als men nu weet uit de historie, wat kwaad dat aan de kerken gebrouwen heeft, en uit een levenservaring van straks veertig jaren weet, hoe het bijna strijk en zet is, dat de broederlijke liefde hierbij schade lijdt; alsook dat, brandt eenmaal het vuur, er geen blussen meer aan is; dan blijven wij het *aller* plicht achten, van meet af op den eisch der broederlijke liefde te wijzen; en is het reeds een veeg teeken, zoo somniger gemoed, in plaats van hier bij te vallen, er, gelijk Ds. Diemer, zelfs niet zonder bitter- heid tegen reageert.

„Wij weten dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, *dewijl wij de broeders liefhebben*; die zijn broeder niet lief heeft, *blijft inden dood*.” (1 Joh. 3:14).

Pluriformiteit.

De heer Th. F. Bensdorp, R. K. priester, heeft in de *Katholiek*, deel 119, op blz. 205—253, een critiek geplaatst van het- geen bij onderscheidene gelegenheden door de *Herant* gezegd was over de eenheid en de pluriformiteit der institutaire kerk.

De nobele vorm en ernstige toon van deze polemie kan niet genoeg gewaar- deerd worden. In dat opzicht kan ze dienen als model. En in dat opzicht zou het ons dan ook een voorrecht zijn, indien we ruimte en tijd konden vinden, om haar op den voet te volgen, en overtuiging tegen- over overtuiging, betoog tegenover betoog te plaatsen.

Voor een deel zullen we dat ter gelege- ner tijd dan ook stellig doen, al zal het wellicht niet in den vorm van antiecriek zijn. Het geldt hier een grondovertuiging, en ook wij mogen nimmer aflaten, om de gronden dezer overtuiging telkens opnieuw te toetsen, en de gapingen die er nog in ons betoog zijn, aan te vullen; iets waarbij ook deze polemie ons meer dan één plek zal kunnen aan de hand doen, waarbij nadere voorziening noodig is.

Voor het oogenblik echter moeten we er ons toe bepalen, één doorlopend misver- stand weg te nemen.

Gedurig toch komt de geachte schrijver er op terug, dat twee dingen, die als tegen- strijdig tegenover elkander staan, niet tegelij- kelijk waar kunnen zijn, en wij althans ont- vingen den indruk alsof hij in den waan verkeerde, dat wij daar anders over dachten.

Toch is dit niet zoo.

Indien, om een door hem zelf gekozen voorbeeld te kiezen, de éne kerk leert, dat een element van het Avondmaal, door transubstantie, de Christus wordt; een tweede dat *in, sub et cum* brood en wijn de Christus tegenwoordig is; en een derde, dat onder het gebruik van brood en wijn, de ziel in *coelum subiecta* met het lichaam en bloed des Heeren gevoed wordt; dan sluiten deze drie voorstellingen elkander uit; en kan wie het éne belijdt, niet anders verklaren, dan dat de beide andere voorstellingen met de waarheid in strijd zijn.

Maar dit is heel iets anders dan hetgeen door ons onder de pluriformiteit verstaan wordt. Wij bedoelen daarmede, om bij hetzelfde punt te blijven, dat in dit Sacra- ment de mystieke gemeenschap met den Christus wordt genoten, doch dat de wijze waarop die gemeenschap tot stand komt, niet door ons in adequaten vorm kan wor- den uitgedrukt.

Dat ook hier het finitum infiniti non capax doorgaat. Toch beproef men de mystieke realiteit, die hier in schuilt en genoten wordt, zoo na mogelijk uit te drukken. Daarbij nu drukt de één meer op deze, de ander meer op die zijde. Dit hangt saam met den onderscheiden aanleg en bewustzijnsvorm. Die onderscheiden wijze van het mystieke te bevatten, zette zich dan eenzijdig vast. En zoo geraakten ten slotte drie of meer vormen van belijdenis tegenover elkander, die in die gepreciseerde uitdrukking niet samen waren kunnen zijn. Maar dit neemt niet weg, dat ze allen saam eenzelfde mystieke realiteit pogen te grijpen en te begrijpen, die nooit in mensche-lijke taal door eene aan het mystieke geheel adequate omschrijving zal kunnen worden uitgedrukt.

Twee opmerkingen.

In *Hollands Kerkblad* neemt de redacteur een stuk uit de *Bazuin* over, waarin o. m. beweerd wordt, dat Dr. A. Kuyper Jr., in zijn dissertatie over Maccovius, „de dorre scolastische richting” zou hebben aange- prezen.

Zonder hierop in te gaan spreekt de redacteur toch, naar aanleiding van dit opstel, als zijn mening uit dat Maccovius als man hem weinig aantrekt.

Hij zegt ervan:

Wat Maccovius aangaat, — de man trekt ons allerminst aan. De vreeze Gods, de god- zaligheid, is ons verlangen, — de geleerdheid slechts middel. Maar Voetius, die niet minder scholastiek was, hebben wij innig lief.

Dat zijn wij met den geachten redacteur eens: a Lasco was ook een Pool, maar in heel zijn optreden toch veel sympathieel er figur. Vooral in „de scholen der profeten,” gelijk onze vaders het noemden, niert God- zalige wandel.

Toch meenen we nog iets verder te moeten gaan, en ook de leermethode van Maccovius niet onvoorwaardelijk te mogen aanbevelen. Reeds in onze opstellen over het Intellectualisme bestreden we alle sche- matische, die zich te ver van het leven verwij- dert. En we beamen dan ten deze ook geheel het oordeel door Dr. A. Kuyper Jr. in zijn vierde stelling over Maccovius geveld, en die aldus luidde:

Maccovius is, bij zijn te waardeeren opkomen voor het betrekkelijk recht der Scolastische methode van bewijsvoering op Theologisch gebied, zelf meer dan eens teruggevallen in dezelfde fout, die door de Reformatie terecht in de Middeleeuwsche Scolastiek werd ver- noedeeld.

In hoeverre in deze stelling een aanprij- zing van „het dorre Scolasticisme” ligt, sta- ter beoordeeling van den onpartijdigen lezer.

Wij voor ons zouden de stelling nog wel in dien zin verscherpt hebben willen zien, dat geheel met het woord *Scolastiek* ge- broken ware; iets wat er allicht toe geleid had, om in de dissertatie zelve enkele te enthousiaste uitdrukkingen te besnoeien. Hoe objectiever en wetenschappelijker stu- die blijft, des te beter. Een dissertatie is geen heldendicht in proza. Toch is in een eerste studie veel vergeeflijk. En er zijn ouderen en wijzen, die zonder het te merken door de bekoring van het Epische verstrikt zijn.

Toch versta men dit niet zoo, alsof wij de dialectisch-systematische methode bij de behandeling der Dogmatiek tegenover de *dusgenamde* „Bijbelsche” in het ongelijk zouden stellen. Het tegendeel is waar. En in zooverre Maccovius met bewustheid en besltheid voor de eerste methode partij koos, staan in beginsel alle leeraars in de Dogmatiek thans aan zijn zijde. Het kwaad van het Intellectualisme komt dan ook niet uit die methode, maar uit haar eenzijdige overdrijving, en die keurde ook Dr. A. Kuyper Jr. niet goed, maar af in zijn stellingen, d. i. in zijn *conclusiones*, die uiter- aard bij de beoordeeling het meeste ge- wicht in de schaal leggen. En voorts schuilt het kwaad niet daarin, dat men de Dogmatiek *wetenschappelijk* behandelt, maar dat men, *college en predicaat* verwarrend, college geeft van den kansel.

Om slechts één voorbeeld te noemen, in *scola*, op wetenschappelijk gebied, is het plicht om de betrekkelijke betekenis van het Supralapsarisme te waardeeren; maar in de predicatie kan niet anders dan de lafalapsarische voorstelling uitgangspunt zijn, gelijk Gomarus te Dordrecht dan ook zijn naam daaronder plaatste, en elke rede- lijke Supralapsarier hierin Gomarus' voor- beeld volgen zal.

Onze tweede opmerking betreft, wat het *Holl.-Kerkblad* op het bovenstaande volgen laat:

En wat de Dogmatiek aan de Vrije Univer- siteit aangaat — waar ook wij van de gedrukte aantekeningen der colleges van Prof. Kuyper kennis mogen nemen, zij hier met innigen dank door schrijver *veez* beleden, dat die studies hem verleszen tot grooten geestelijken zegen zijn. De alem van het leven komt hem daarin tegen en al dieper wordt zijn ziel gebogen in de a- an- bidding en verheerlijking van zijnen God. Daar- richt te staan, vernederende het schepsel, maar het zegenende in de verheerlijking Gods, dat is als Dienaar des Woords zijn vung begeren. En daartoe is hem de Dogmatiek van Prof. Kuyper mede een gezegend middel in de hand des Heeren. Tot dit persoonlijk getuigenis ge- voelt hij zich daarom ook nu verplicht en ge- drongen.

Voor dit broederlijk woord zijn we er- kentelijk, al weet elk *Herant*-lezer ook zon- der dat sinds jaren, dat „het dorre scolasticisme” een geest ademt, die tegenover den geest die ons bezielt, staat als vuur tegen- over water.

Wat intusschen deze *Dictaten* aangaat, zoo zij hier opgemerkt, dat deze *niet* in den handel zijn, alzoog geen onderwerp van publieke bespreking kunnen vormen, en ge- heel buiten de verantwoordelijkheid liggen van den hoogleraar. Reeds het zeer aan- merkelijk verschil tusseen de waarde van het éne en van het andere dictaat, toont ge- noegzaam, dat de éne student zooveel nauwkeuriger en juist optekende dan de andere, en niet alleen optekende, maar ook begreep en uitwerkte. Bedoelde dic- taten zijn „studentenwerk”, en uiteraard slechts een gebrekkig hulpmiddel.

Aansluiting aan het resultaat van het verleden.

II. (Slot.)

Hiervan hopen we nu tenminste voor goed af te zijn.

Doch nu werpt Dr. De Geer het over een heel anderen boeg, en zegt dat ge hiermede in strijd handelt, zoo ge een kring van wetenschappelijke onderzoekers bindt aan een grondslag, die historisch ge- vonden is.

Gelieve onze geachte opponent nu toch in te zien, dat dit een *heel ander* *quaestie* is.

Vooreerst wordt aan de Vrije Univer- siteit — en op haar doelt Dr. De Geer kennelijk — niemand gebonden, maar ieder hoogleraar die er bij optrad, *bond zichzelf*. Dat de Gereformeerde beginselen de ware zijn, stond voor hem vast. Hij deed alzoog ook aan zichzelf een geweld aan. En waartoe verbond hij zich nu? Om nooit tot de overtuiging te komen, dat hij zich ver- gis had, en nooit tot de conclusie te komen, dat b. v. de Kantiaansche beginselen de juiste zijn? Niets hiervan. Dat ware ongerijmd geweest. Neen, hij verbond zich uitsluitend, om, zoo hij tot de conclusie kwam, dat de Gereformeerde beginselen de juiste zijn, zijn taak als geëindigd te beschouwen, niet als wetenschappelijk man, maar als docent aan die bepaalde in- richting voor Hooger Onderwijs.

Ten tweede, de wensch om aan eene

inrichting van Hooger Onderwijs het on- derwijs in éénzelfde geest te doen geven, is een *paedagogische*. Strijd tusseen de faculteiten, en strijd in de faculteiten over de beginselen, verwart den geest van kwee- kelingen, die nog niet gereed zijn, maar pas beginnen, en alzoog buiten staat zijn om te oordeelen, zoodat de beslissing dan meest niet gegeven wordt door de *gronden*, waarop de drie, vier overtuigingen rusten, maar door het spreektaal, waarover de één beter dan de ander beschikt. Toen, te Lei- den, Scholten een on-ethisch determinisme inprentte, en Kist hiertegen het ethische ele- ment verdedigde, ging alles met Scholten mee, omdat Scholten zoo aangrijpend en zoo pakkend sprak. Na Scholten's dood keerden de meesten zijner vroegere kwekelingen zich tegen hem, omdat er toen weer een nieuw stelsel opkwam.

Ten derde, zulk een Universiteit teert niet op door belasting afgedwongen geld, maar op *gaven*. Gaven nu worden door liefde gewekt. Is er nu, gelijk ten onzent, nog een breede kring, die leeft uit datzelfde Calvinistische beginsel, dat eens ons land groot maakte, en waar onze glorie uit op- kwam, maar tegelijk ziet hoe aan de bestaande Universiteiten de hoogleraren in alle faculteiten dit beginsel verwerpen en bestrijden; en daarom zoo van harte be- geert, dat ook dat vroegere levensbeginsel weer wetenschappelijk toegelicht, bepleit en verder ontwikkeld worde; en men heeft daarvoor geld over, en sticht daarvoor een Universiteit, — wat is dan natuurlijker, dan dat men op die Universiteit het onder- wijs alleen wensch gegeven te zien door hen, die vooraf eigener beweging verklaard, dat dit levensbeginsel ook het hunne is.

En ten vierde, juist daarom is het dan ook eisch, dat zulk een Universiteit niet de gronden voor de waarheid van de op dat beginsel gegrondde levensbeschouwing onaangeroerd late, maar dat ze zich veel- eer beijvere die gronden aan te wijzen en te bepleiten.

Zoo blijkt dus, dat de nadere bepaling voor zulk een Universiteit beheerscht wordt door geheel andere gegevens, die wel zeer zeker met het wezen der wetenschap in verband staan, maar die niet de quaestie raken van de verhouding, waarin op een gegeven tijdstip een onderzoeker tegenover den schat van het verleden staat. De paedago- gische eisch; de samenhang tusseen de wetenschap en het motief van de liefde voor de wetenschap bij breeder kring, enz. houden wel verband met het karakter der wetenschap, maar zijn van andere orde dan de quaestie die ons bezig hield. En met het oog op de Vrije Universiteit is het genoeg, zoo maar blijkt, dat het door haar ingenomen standpunt het diepstgaand onderzoek niet uitsluit, maar juist *wil* en *eischt*.

Wat de quaestie die ons bezig houdt aangaat, levert Dr. De Geer dan ook op- nieuw in deze artikelen het bewijs, dat metterdaad het verschil, dat tusseen hem en ons bestaat, voortvloet uit zijn opvat- ting van de wetenschap, een opvatting die we niet mogen aanvaarden.

Dat treedt in helder daglicht door wat de geachte schrijver opmerkt over ons zeggen, dat de man van wetenschap bouwt aan een architectonisch geheel, en dat dus, voor wat hem aangaat, moet doen in een- heid van stijl.

Daarvan toch zegt Dr. De Geer dit:

Heel dat beeld van de architectuur verwerpen wij in dien vorm.

De man van wetenschap bouwt niet op, maar onthult.

Welken „stijl” het gebouw zijner kennis zal vertoonen, hangt niet van hem af, maar van wat hij vindt.

De wetenschap is geen sport of andere lief- hebberij, waarbij men tevoren afspraak maakt over den stijl.

Daar is maar één stijl, waarin men wetenschap kan beoefenen. Dat is gotische stijl, opwaarts strevend, de waarheid tegemoet.

Er is ten slotte maar één gebouw van weten- schap, en daaraan te helpen arbeiden, moet althans het streven en het ideaal blijven, hoe dikwijls wij ook zullen mistasten.

De kennelijke verwarring, die hier in het gebruik der beelden schuilt, laten we voor wat ze is.

Eerst wordt gezegd, dat de wetenschap *niet* bouwt. Dan komt er toch weer een „gebouw van onze kennis”, zoodat de wetenschap weer wel bouwt. Stijl wordt opgevat als iets dat bij sport te pas komt, en waarover men afspraak maakt. Er mag dus *geen* stijl zijn en dan moet het toch weer zijn de Gotische stijl, en die Gotische stijl wordt dan weer niet als stijl uit één beginsel genomen, maar symbolisch gedacht als het opwaarts streven.

Toch komt al spoedig uit, wat hiermede bedoeld wordt. De wetenschap moet niet systematiseren.

De schrijver zegt het vlak vooraf:

Het doel van de wetenschap is niet een zoo mooi en zoo sluitend mogelijk systeem sa- men te stellen, maar de waarheid te ontdekken. Zij is daarom ook niet te vergelijken met archite- tonischen arbeid aan huizen, maar eer met ontgravingen in een ondergeene stad. Wat er voor den dag komt, zal vaak weinig harmonisch insluiten, zelfs menigmaal met elkaar vloeken (al neemt dit natuurlijk niet weg, dat het *geheel* ontworpen een heelijke harmonie is, die wij juist door het „ten deele kennen” nog niet onderscheiden).

Wat de geachte schrijver wil, is *graven* en *onthullen*. Dit nu riekt naar de mate- rialistische opvatting der wetenschap, die weinig anders dan empirisch wil zijn, de stukken naast elkaar laat liggen, en niet doordringt tot de eenheid en samenstelling der deelen. En hierin nu is de invloed der moderne opvatting van de wetenschap op den geachten schrijver, gelijk we van meet af vermoed hebben, terstond her- kenbaar.

Iets wat zijn prote- subjective. Hij zegt

Nu gelooft subjectieve kien op de a's in een i- strijd van onberispelij waarborgt

Just wat hooren: h even door element n „in absolu- Zoo toe

Wanneer staan of f dat bij het *ciert* (en o dan moet o *uover* die *in absolute* hoede weze mogelijk te te bezien de

Schrijf v we zijn e invlechting. Nu ja, d. Het subji voor zoove grond is.

Zoo kot neer: hoe dat uit?

Nu wil b absolute w tuiging va door de i uitmaken, z hij laat he juist niet g

Dat subj levensovertu zelf besef, in. Dat is b oog voor.

Dan nog. Wat basis de mensche openbaring, in uitspreken

Hier ligt. Dr. De G de Roomsche

Wat wij belijden is zekerheid, w overtuiging, gezag, en t schap, maar sche verhou. Die derde voor de niet worsteling i weest. Maar *kon*, wie ze en school in een allesbe met logische zich teekend naspeuren ov

Zoodra d zich toe zett hij zelf schij op den gro Heilige Schri ontdekking

wetenschap is, en dat p-precies dezel als die hij

Zelfs nog *het Word d*

Doch in a op het subji in de Heilig hij zou zien uit de *phras* nog veel ver

Immers, lige Schrift l die ten slot ook de Schri

Uit Hump rijk schrijven

Hoogten

wijs het on-
doen geven,
tusschen de
zulten over
est van twee-
zijn, maar pas
at zijn om te
ig dan meest
iden, waarop
rusten, maar
over de één
Toen, te Lei-
determinisme
ethische elem-
met Scholten
rijpend en zoo
dood keerden
keekelingen
oen weer een

Iets wat nog nader bevestigd wordt door
zijn protest tegen de betekenis van het
subjectieve in de wetenschap.

Hij zegt toch:

Nu gelooven wij gaarne, dat men, door het
subjectief element bij het wetenschappelijk zo-
ken, op den voorgrond te dringen, zich daarin
a's in een pantser op te sluiten, en wat etnece
strijdt van tevoren af te snijden, architectonisch
onberispelijke nelsels kan krijgen. Maar wie
waarborgt de waarheid?

Juist wat we altoos van moderne zijde
hooren: het subject mag ternauwernood
even door de kieren komen gluren. Als
element rekent het niet met, tenzij het
„in absolute waarheid gegrond is.”

Zoo toch staat er letterlijk:

Wanneer men daarom in zijn innerlijk be-
staan of in zijn levensbeschouwing iets heeft,
dat hij het wetenschappelijk zoeken *pragmatis-
cheert* (en ongetwijfeld zal dit vaak voorkomen),
dan moet o. i. de man van wetenschap — voor
zover die *subjectieve gesteldheid niet gegrond is* —
in absolute waarheid — hiermee dubbel op zijn
hoede wezen; d. w. z. trachten zoo objectief
mogelijk te zijn en zoo min mogelijk de dingen
te bezien door wat voor soort bril ook.

Schrijf voor „bril” door zijn oogen, en
we zijn er, want dat „bril” is weer een
invlechting van den schrijver, niet van ons.

Nu ja, dat is het.

Het subjectieve element heeft alleen recht,
voor zover het in absolute waarheid ge-
grond is.

Zoo komt dan alles er ten slotte op
neer; hoe komt het daartoe, hoe maak ik
dat uit?

Nu wil blijkbaar de geachte schrijver de
absolute waarheid omtrent de grondover-
tuiging van zijn subjectief bestaan weer
door de dusgenaamde wetenschap laten
uitmaken, zoodat ieder het erkent, d. w. z.
hij laat het alleen gelden voor zover het
juist niet gelden kan.

Dat subjectieve toch van onze diepste
levensovertuiging kan alleen rusten in ons
zelfbesef, in den grond van ons wezen.

En dat kent hij niet. Daar heeft hij geen
oog voor.

Dan nog beter Rome op haar standpunt:

Wat basis is van R.K. universiteiten, is niet
de menschelijke vondst, maar de goddelijke
openbaring, voor hun gezichtspunt voortgezet
in nitspraken van pausen en concilies.

Hier ligt dan ook ons grondverschil.
Dr. De Geer kent slechts van twee één:
de Roomsche of de moderne opvatting.

Wat wij daarentegen in het Calvinisme
belijden is juist een derde Subjectieve
zekerheid, wat aangaat onze diepste levens-
overtuiging, niet op grond van het kerkelijk
gezag, en niet op grond van de wetens-
chap, maar op grond van de rechtstreeke
verhouding tusschen God en onze ziel.

Die derde subjectieve zekerheid nu is
voor de menschheid het resultaat van lange
worsteling in breed historisch proces ge-
weest. Maar toen ze eenmaal gegrepen was,
kon, wie ze genoot, ze niet weer loslaten,
en school in die rechtstreeke verhouding
en allesbeheerschend beginsel, waaruit
met logische noodzakelijkheid de hoofdlijnen
zich teekenden, die ons de waarheid doen
naspeuren over heel ons menschelijk leven.

Zoodra dan ook de geachte schrijver er
zich toe zette, rustig zich in te denken in wat
hij zelf schijnt te beoogen: een wetenschap
op den grondslag der Openbaring van de
Heilige Schrift, zou hij al spoedig tot de
ontdekking komen, dat zijn begrip van
wetenschap hiermede even onbestaanbaar
is, en dat ook hiertegen, in hoofdzaak,
precies dezelfde bedenkingen zouden rijzen,
als die hij tegen het Calvinisme aanvoert.

Zelfs nog meerdere, gelijk in *Band aan
het Woord* door ons is uiteengezet.

Doch in elk geval zou hij dan evenzoo
op het subjectieve element van het geloof
in de Heilige Schrift moeten steunen, en
hij zou zien dat hij hiermede, zoodra het
niet de *phrasen* tot begrip werd gebracht,
nog veel verder van huis raakte.

Immers, achter het geloof aan de Hei-
lige Schrift liggen nog veel diepere vragen,
die ten slotte de beginselen zijn, waaruit
ook de Schriftgeloovige argumenteert.

Humpata.

Uit Humpata ontvingen we dit belang-
rijk schrijven:

Hoogachtbare Redacteur!

Juist teruggekomen van een reis naar Tjitu-
buraka, een Boesjman-Wahimba nederzetting,
ruim 50 uren gaans ten Zuidwesten van Humpata,
werd ik bij het lezen van de Herautnummers
1163-64 aangenaam verrast en door een brief van
Prof. Lion Cachet, en door de milde gaven, die
in Nederland voor de zending alhier in 14 dagen
tijd reeds waren ingekomen.

Mits deien zeg ik dan ook hartelijk dank voor
die schoone liefdelijken uit mijn aderland, die
juist nu zoo welkom zijn.

Op mijne reis naar het binnenland al had ik
meer dan eens gelegenheid om kinderen voor de
school aan te werven. Bij de z.g. Basterda te Cluibai,
bij eenige Bergdama's, en ten slotte bij een
Boesjman-Wahimba opperhoofd te Tjitu-buraka.
Het opperhoofd, dat 8 vrouwen heeft, roover en
moordenaar is, gaf mij 6 van zijne kinderen, som-
me in „het boek te leeren”, en zijde tevens, dat ik
alle kinderen van zijn stand wel mocht nemen
wanneer hunne ouders het toestonden. Nu liet ik
tegen den avond de kinderen, toen ze van hun
rooverspel uit het woord terugkeerden, voor mij
brengen en zocht er 26 uit, die in i. geschikt
waren om naar school te gaan, en de ouders van
sommigen zeiden, dat zij ze graag wilden laten gaan,
maar niet konden zorgen voor kost en kleeren. Een
enkele beloofde, wanneer hij iets zou krijgen, al ware
het dan ook maar een paar schapen of kalveren, het
voor mij te bewaren. Aandoenlijke was het, toen die
naakte kleinen met open mond mij angstig aan-
staarden toen ik hunne namen opschreef, en de
schrijfmist zeker als een soort roovertij beschou-
de. Doch mijn hart werd minnaar, toen ik het
opperhoofd moest zeggen, dat ik op dat oogenblik
niet meer dan vier kinderen kon nemen, omdat
ze gekleed en gevoed moesten worden, en wegens
het geestelijke mislukken van den oogst, door
droogte en sprinkhanen, zou er voor meer wel
licht geen spijze genoeg zijn. Ik beloofde hem

evenwel, wanneer de Heere ons in leven en ge-
zondheid spaarde, hem in Juni 1901 weer te voet
en barok te brengen en hij reide, mij dan met
zijne mannen weer naar Humpata te zullen brengen,
en tevens wilde hij olifantsteden, huiden en
struisvederen verzamelen om ze aan mij te schen-
ken; maar dit is slechts een belofte van een
heiden, en ik weet reeds vooruit dat hij die din-
gen zal verruilen, wanneer er slechts een hande-
laar met brandewijn komt.

Treurig is de levenswijze in zijn gebied. De
Boesjmannen werken niet, maar brengen den dag
met eten, hennep rooken en slapen door en vele
nachten met het dienen der duivelen. Zelfs den
eersten nacht van mijn verblijf aldaar werden
er drie priesteressen van den duivel gewijd.
Dit duurde van 's avonds negen tot 's morgens
vijf uur. Deze priesteressen werden in een mag-
netischen slaap gemaakt door een akelig en
tonig gezang, waarin zij de geesten oproepen om
haar te hulp te komen, en een ratelend handen-
geklap. Tevens werden ze voor en na bestreken
met vet, terwijl een rookwalm van smeelende
kruiden en fijngestampte roode heesterwortels haar
omhulde. Na allerlei ceremoniën kwamen ze in
extase, een toestand, waarin zij met de duivelen
spelen” en waarin zij waargegaven.

In het maatschappelijk leven gaat het niet beter.
Zij leven voor een groot gedeelte van vrees. Zelfs
het spel der kinderen bestaat in rooftochten,
brandstichting en jacht. 's Morgens gaan ze in het
woud en spelen daar wat ze groot geworden zijnde,
werkelijk zullen doen. Hoe gaarne zou ik daarom
eenige kinderen uit die plaats der ongerechtigheid
hebben genomen, maar de omstandigheden lieten
niet toe meer dan vier te nemen.

Onder de negers alhier gaat het al niet beter.
Dronkenschap, is, vooral van Mei tot Augustus, een
tijd, waarin de geestes van de negers van 12
tot 13 jaren een zekere ceremonie moeten ondergaan
een alledaagsche verschijning. Geen vroolijkheid
zonder brandewijn of o. nkel (eigenbied bier)
is, wanneer de omstandigheden het toelaten alge-
meen, en hoerij geen geheim. Slavernij is in vol-
gang. Alle kringgevangenen, alle moordenaars, alle
schuldnaars die niet kunnen betalen, alle beschul-
digden van tooverij worden slaven gemaakt, indien
ze niet gedood worden. De schuldenaars verkopen
hunne vrouwen en kinderen, ja het ontselfs voor,
dat kinderen hunne eigene ouders verkopen. Kin-
deroof komt zeer dikwijls voor, en de Portugese
overheid staat tegenover dat alles machteloos. Zelfs
in de Portugese dorpen worden slaven en sla-
vinnen verhandeld. Hier te Humpata bestaat men
meestal eens koe, somtijds een trekos, maar verder
in het binnenland zijn ze veel gedroeger. Verleden
jaar werden mij nog twee aangeboden voor een deken.

De elenden zijn hier in West-Afrika alzo groot,
maar in deren nacht van duisternis en schaduwen
des doods begint ook nu het licht des Evangelies
op te gaan. Het werk, dat de Geref. Kerk van
Zuid-Afrika hier heeft laten verrichten, is niet vrucht-
eloos geweest. De Kleurlingen, die met de Trek-
boeren uit Transvaal hierheen zijn getrokken, hebben
niet alleen bij kerk en school gevoegd, maar
ook vele anderen geven van hunne belangstelling
blijk. En ware het niet dat deze jeugdige zending
zich voor het grootste gedeelte zelf moest onder-
houden dan zouden zich reeds meer bij ons hebben
aangesloten. Want sedert de ruiterpeest verkeert
alles in een kwojnende toestand en zijn de ver-
diensten gering: toch waren wij in staat om geheel
uit eigen middelen een dorpsplaats aan te bouwen,
150 hectare groot, waarop reeds een dorps huizen
gebouwd, een hulpkerkje is ingericht, een huis met
3 kamers en veranda voor mij, en nu eens nieuwe
kerk in aanbouw is. Maar al deze zending zich
geheel van eigen middelen onderhouden, dan moet
er nog veel worden aangeschaft, vooral land- en
tuinbouwgereedschap en trekassen. Wanneer wij
zoover gekomen zijn, dat die noodzakelijke dingen
kunnen worden aangeschaft, dan hopen wij onder
den zegen des Heeren van een niet zeer langen
tijdverloop een zelfonderhoudende zending te
hebben.

En al der Geref. Kerk van Zuid-Afrika door
den oorlog niet in staat is hare belofte te voldoen,
danken wij dan nogmaals de Geref. Kerk van
Nederland, dat zij die taak zoo bereidwillig op
zich hebben genomen.

Met heilbete en dank aan alle gevers en geefsters,

Uw dienaar, in broeder in den Heere

P. BIJWENGA.

Humpata, Prov. Angola.

Voor ditmaal is er nog geld beschik-
baar. Later kloppen wij weer bij onze
lezers aan.

Zending.

Belangrijk is een schrijven van Ds. D.
Bakker aan de kerk van Heeg, die hem
niet zond:

Was het oorspronkelijke plan (in Holland
reeds uitgesproken) eerst Sadrachs kringen te
beroeken en daarna een voorstel te doen in
zake de plaats van vestiging; zooda u bekend
is zag ik bij mijn aankomst in Poerwodjo
daarvan af. Ik oordeelde het beter, eerst een
voorloopige woonplaats te zoeken om van daaruit
als eerste werk de dessa's van het Friese
Zendingsterrein, waar Christenen waren, in te
gaan.

Ik wist toen nog niet van het besluit om
onsa helpers niet meer te ontvangen. Nu dit
genomen is, acht ik het wenschelijk ook de
gewijzigde plannen niet fadelijk uit te voeren.
Ik wil mij liefst niet opdringen aan menschen,
die van de Geref. Zending niet gediend zijn,
noch het gevaar loopen bij de eerste kennis-
making afgestooten te worden. Het is boven-
dien van het grootste belang, dat zich buiten
Sadrach om zelfstandige kringen van Christe-
nen vormen. Onder den zegen des Heeren wil
ik daarvoor allereerst mijn krachten wijden te
Keboemen, Karang Anjar en Gombang. Even-
wel zal ik tegelijkertijd trachten met Sadrachs
kringen in aanraking te komen, om zoo moge-
lijk aldaar ingang te vinden. Op welke wijze
dit geschieden moet, kan ik u moeilijk vooruit
zeggen, omdat dit geheel afhangt van de om-
standigheden.

Hing, naar wij (zij zooda als ik) meenden
de definitieve keuze van een Zendingsterrein
nauw samen met de Sadrachs-quaeste, nu is
dit m. i. niet zoozeer meer het geval. Het zou
niet verstandig zijn nu de definitieve keuze af
te laten hangen van de vraag, of er op den
duur nog zijdelingsche invloed uit te oefenen
is op Sadrachs kringen. Of ik dan reeds een
voorstel te dezer zake wensch te doen?

Zooda ik u de vorige week schreef is één
afdeeling, 't zij de afd. Wonosobo, 't zij de
afd. Keboemen, Karang Anjar als arbeidsveld
voor één, ja, voor twee Dienaren des Woords
groot genoeg.

Toch zou het niet goed zijn van één van
deze beide afdelingen afstand te doen, voordat
andere Kerken dan Amsterdam, Rotterdam,
Utrecht en Heeg den Zendingarbeid op Mid-
den-Java ter hand nemen. Geschiedt de defini-
tieve keuze eerder, dan wordt ook een prijs-
gegeven afdeeling feitelijk afgesneden van het
Zendingsterrein der Geref. Kerken, gelijk reeds
't geval is met Tegal en Pekalongan.

En dit acht ik gevaarlijk.

Wanneer Gij evenwel spoedig een definitieve
keuze moet doen zou ik u, naar 't licht dat ik
in deze zaak bezit, ongetwijfeld adviseeren de
afdeeling Keboemen, Karang Anjar definitief te
aanvaarden.

Waarom?

Niet, omdat Wonosobo geen allergeestijkste
plaats van vestiging is voor een missionair pre-
dikant. Wanneer er meer Dienaren des Woords
worden uitgezonden en Banjoemas, Zuid-Ba-
gelen en Ojacia zijn eenigszins bezet, dan is
Wonosobo zooda om zijn ligging als om 't
klimaat de aangewezen plaats. Maar op 't
oogenblik geloof ik niet, dat de tijd voor
Friesland reeds gekomen is iemand daarheen
te zenden.

Om de volgende reden:

1. De communicatie tusschen de afd. Wonosobo en de plaatsen op Midden-Java, waar de
arbeiders waren, die gezonden zijn door de
Geref. Kerken, is zeer moeilijk. Het zuiden van
Bagelen daarentegen wordt in zijn gansche lengte
doorsneden van de hoofdlijn op Java (Batavia
Soerabaya). Hoe minder Dienaren alhier arbeiden,
hoe grooter de behoefte is, dat die weinigen
ten minste gemeenschap met elkander kun-
nen hebben.

2. De afdeeling Wonosobo is veel minder tal-
rijk en veel moeilijker te bereiken dan de afd.
Keboemen, omdat de eerste geheel bestaat uit
bergland.

3. In het zuiden van Bagelen, vooral in de
afdeeling Keboemen, zijn de Javanen veel vroemer
Islammers dan in 't Noorden. 't Zuiden is een
van de hoofdbolwerken van het Mohamedanisme
op Java.

4. In de afdeeling Keboemen zijn ten minste
enkele Christenen, die buiten den invloed van
Sadrach staan; in 't Noorden worden ze tever-
geest gezocht. De keuze van Wonosobo zou
gelijk staan met een prijsgeven van het kleine
begin, dat in Karang Anjar en Gombang ont-
staan is.

5. Eindelijk zijn aan de keuze van Wonosobo
grote financiële bezwaren verbonden, die Frie-
sland thans nog moeilijk zou kunnen dragen.
Toen Ds. Adriane en ik er waren was er geen
huis te huur. Bouwen is in 't Noorden ontzag-
lijk kostbaar.

Om al deze redenen stel ik voor om, mocht
gij voor een spoedige keuze geplaatst worden,
de afd. Keboemen, Karang Anjar definitief te
aanvaarden, en aan anderen over te laten de
beaardiging van de afd. Wonosobo benevens de
districten van de afd. Poerwodjo, die Utrecht
niet aanvaardt.

In de afdeeling Keboemen, Karang Anjar is
het stadje Keboemen verreweg de geschikte
plaats om zich voorloopig te vestigen. Het ligt
in het midden der afdeeling van de hoofdlijn
van Java, staat bekend als gezond en heeft ver-
bindingswegen met de gansche afdeeling.

Ziedaar de voornaamste redenen, waarom ik
in Keboemen een huis huurde en daar den arbeid
begon.

Toch geloof ik, dat, al keurt gij dit goed, het
altosaa zaak is zooveel mogelijk den weg open te
laten, dat de missionaire predikant zich later
gaat vestigen op een andere plaats.

't Zij de arbeid in Keboemen slaagt, 't zij de
arbeid hier verzeftsch is, in beide gevallen
acht ik het denkbaar, dat ik u later adviseer
een andere woonplaats voor uwen dienaar te
zoeken. Niet licht zal ik Friesland aanranden
vaste goederen te verwerven op Java, tenzij
't hoogst noodzakelijk is, zooda bijvoorbeeld
het geval kan zijn met een hospitaal of
dergelijke.

Ik wil hier nu niet verder over uitweiden,
omdat Friesland nog pas aan 't begin staat,
maar na hetgeen ik op Midden-Java heb ge-
zien is het mijn vaste overtuiging, dat het
beter is: zoo weinig mogelijk te bouwen of te
koopen.

Reeds heb ik u medegedeeld, dat mijn arbeid
in Keboemen aanvang met behulp van den hel-
per, dien Ds. Adriane vormde.

Des Zaterdagavonds en des Zondagmor-
gens gaat hij voor in Karang Anjar, des Zon-
dagmiddags en des Zondagavonds in Gom-
bang en behandelt onderwerpen die wij vooruit
samen bespreken. Bovendien houdt hij in de
week Catechisatie voor de enkele Javanen in
Keboemen, die dit begeeren.

Aanstaande week komt de helper van Dr.
Scheuter, die in 't hospitaal werkzaam was en
mij van dienst kan zijn bij de uitdeling van
medicijnen. Ik hoop hem te vormen tot helper,
die des Zondags zal kunnen voorgaan.

Bovendien verzoek ik u mij toe te staan een
helper-onderwijzer, dien Dr. Zuidema mij wil
afstaan, aan mij te verbinden. Deze kon dan
een school openen en daarmee den weg banen
om de kinderen onder de beaarding van het
Evangelie te brengen.

Deze drie helpers wil ik dan zoover trachten
te brengen, dat zij later alle als onderwijzer
en als voorganger kunnen geplaatst worden in
een dessa.

Eindelijk nog een vraag, n.l. om mij gelegen-
heid te geven 2 leerlingen van de Keuchemus
school verder op te leiden tot helpers (onder-
wijzers-voorgangers) om langzamerhand den
kring van werkzaamheid te kunnen uitbreiden.
Zij komen der Zending voorloopig alleen in
zoover ten laste, dat zij kost en verwarming
noodig hebben (p.m. / 3 per maand per
persoon).

Aan deze 3 helpers en 2 aspirant-helpers ben
ik dan van plan geregeld onderwijs te geven in
i. Exegese, Dogmatiek, Kerkgeschiedenis en
Hollandsch. Ook Hollandsch moeten ze m. i.
leeren voor hun algemeene ontwikkeling en om
voor hen allerlei bronnen te kunnen openen,
die zij zoo noodig missen. Dat 't volstrekt niet
onmogelijk is den Javanen met vrucht Hollandsch
te onderwijzen, blijkt uit de Dokter-Djawa
(Inlandsche dokters) school te Batavia, waar 't
onderwijs in 't Hollandsch goede vruchten
draagt.

Ds. Adriane heeft aan zijn helpers deze
vakken reeds onderwezen. Wat van dat onder-
wijs op schrift is gebracht, kunnen mijn a.s.
leerlingen gebruiken. Omgekeerd kunnen de
helpers van Br. A. op dezelfde wijze gebruik
maken van 't onderwijs, dat ik geef.

Wij willen dit alles dan ook regelen in overleg
met elkander.

Met het oog op de oprichting van een lagere
school voor Javanen en zoo mogelijk ook voor
Chinezen, huurde ik in de Kampong (de inland-
sche wijk van de stad) een huis voor / 8 per
maand; natuurlijk behoudens uwe toestemming.

Dit huis kan bewoond worden door twee
getrouwde helpers en tevens ingericht worden
voor school en voor de Koempoellan des
Zondags. Het biedt daartoe voorloopig ruimte
genoeg.

Het is er mij namelijk om te doen, de Koem-
poellan des Zondags niet aan mijn huis te
hebben, omdat de schuchtere Javanen zelf een
Europeesch huis alleen maar durf naderen om
een bevel te ontvangen of om een verzoek tot
iemand te richten. Hij gevoelt er zich niet op
zijn gemak. Ik ben er van overtuigd, dat de
plaats van samenkomst midden onder 't volk
zijn moet en dat de Javanen er onder vrees
moet kunnen komen. 't Licht ook in den aard
der zaak, dat het beter is den Javanen het

Evangelie te brengen in zijn eigen wijk, dan
't hem te laten halen van een plaats, waar hij
zich niet thuis gevoelt. Deze wijze van arbeiden
geeft ook veel meer gelegenheid om onmiddellijk
met het laavaansche leven in aanraking te komen.

Wanneer gij mij toestaat op de bovenange-
geelde wijze aan te vangen (en ik twijfel niet,
of gij zult u met mij verblijden, dat ik in staat
gesteld werd om zoo te beginnen) is althans in
beginsel aanwezig, wat gij begeert: de prediking
des Evangelies bijgestaan door de hulpdiensten:
School en medische hulp.

Maar dit alles is dan nog zeer gebrekkig.
Zal Friesland met kracht arbeiden, dan zal het
nog moeten zenden een tweede Dienaar des
Woords, een onderwijzer en een dokter. Dat
moet het ideaal zijn, dat nagejaagd wordt.
Tenzij Friesland in overleg treedt met de
Deputaten der Keuchemus-school om den School-
dienst in te richten in verband met andere
Kerken, en met de Kerk van Amsterdam om de
Medische Zending geramenlijk met haar te
drijven.

Het zij geheel aan uwe wijsheid overgelaten
hoe gij dit doel wilt trachten te bereiken. Ik
vestig er alleen uwe aandacht op, opdat gij een
weg zoekt om den Dienst des Woords en der
Sacramenten te doen steunen door opleiding
van helpers en 't verleenen van medische hulp.

Nog eens: ik verzoek u dringend mij op
bovengeboemde wijze te laten aanvangen. En
waaraan ik vooral behoefte gevoel, is, dat gij
voortdurend uwen arbeid en uwe arbeiders op
Midden-Java denkt in den gebede, gelijk ik
weet dat gij doet. Wat baat het schoonste be-
gin, indien de Heere den arbeid niet zegst?
Ons gemeenschappelijk gebed klimde daarom
voortdurend tot Hem op!

Nu nog een zaak, waarin ik uw advies be-
geer, benevens enkele mededeelingen. Gij zult
met mij wenschen, dat het weldra zoover
komt, dat ik gebruik zal moeten maken van
Liturgische formulieren bij den Doop, het
Avondmaal, het Huwelijk enz. Nu zijn de Geref.
Kerken gebruikt worden, niet berekend op de
toestanden op Midden-Java en dus voor ons
niet geschikt om ze zoo te gebruiken. Br. Adria-
ne heeft ze dan ook, onder goedkeuring van
zijn Kerkeraad, gewijzigd. Vindt gij het goed,
dat ik zoo spoedig mogelijk, in overleg met
Ds. Adriane en straks met Ds. Zwaan, een
concept van deze Liturgische Formulieren
maak, zooda wij meenen dat ze voor den Ja-
vaan geschikt zijn, om dit concept dan aan
u oordeel te laten onderwerpen? Tot op den
tijd, dat ik u oordeel gehoord heb, wilde ik
mij dan, zoo noodig, bedienen van de concep-
ten van Br. A. Misschien is het goed, dat gij
daarbij de vraag onder de oogen ziet, of de
geloofte volwassen Christenen het Avondmaal
moeten gebruiken, voordat het gekomen is tot
de insteuring van een Kerk of dat zij moe-
ten wachten tot op de plaats hunner inwoning
een Kerkeraad is opgetreden.

De eerste mededeeling, die ik heb te doen,
is, dat ik de vrijheid heb genomen om zelf aan
te vragen de toelating volgens Art. 123 van het
Nederl.-Ind. Regeerings-reglement.

Zoo dikwijls ik met regeringspersoonen in
aanraking kwam, werd mij de raad gegeven
die toelating aan te vragen. Ik heb even-
wel zoolang mogelijk gewacht. Nu in Keboe-
men zijnde, kan ik het moeilijk langer laten.
Men heeft mij daarbij verzekerd, dat het niets
hinderde, al werd het door u ook aange-
vraagd. Gedachtig aan de discussie op de
laatste Prov. Synode van Friesland, die ik bij-
woonde (over de verhouding van de Overheid)
meende ik verplicht te zijn zoo te handelen,
om te voorkomen, dat men niet begon met
mij te wantrouwen. Bovendien is het veel ge-
makkelijker hier in Indië de aanvrage te doen.

De tweede mededeeling betreft mijn attes-
tatie. Gelijk gij misschien weet heb ik die ge-
zonden naar de Geref. Kerk te Batavia, omdat
dit de naastbijgelegen Geref. Kerk is en zij
dus 't best toezicht kan oefenen op belijdenis
en wandel van mij en mijn huizegen.

Ik heb hierin gehandeld naar den regel, die
in de Geref. Kerken van Nederland gebruikelijk
is en die nog aanbevelen is op de laatste ge-
houden generale Synode te Groningen.

Ik zou u dit niet schrijven, indien de vraag
niet geopperd was (door Dr. L. Wagenaar in
de *Zuid-Indische*) of deze handelwijze wel
juist was met het oog op het toezicht, dat
Heeg over zijn Dienaren heeft te houden. Het
komt mij evenwel voor, dat de zaak op deze
wijze zeer eenvoudig en zuiver is. De Geref.
Kerk van Heeg houdt onmiddellijk toezicht over
den Zendingarbeid op Midden-Java. Over de
belijdenis en den wandel van den Dienaar,
die zij uitzendt, houdt zij oprecht door middel
van de Kerk te Batavia, met wie zij in cor-
respondentie staat. Het zou toch absurd zijn
mij lid te doen zijn van de Geref. Kerk van
Heeg.

Dit schrijven is niet een holle phrase,
maar zakelijk, en toont dat een praktische
geest Ds. Bakker leidt.

Of de broeders nu reeds in staat zijn
formulieren vast te stellen, wagen we te
betwijfelen; toch heeft men reeds onmid-
delijk een leidraad noodig; en daarvoor
zijn o. i. de concepten aanbevelenswaardig,
mits ze nog geen definitief karakter er-
langen.

Het slot van den brief alleen is zon-
derling.

„Het zou toch absurd zijn mij lid te
doen zijn van de kerk van Heeg.”

En Ds. Bakker is dienaar des Woords bij
die kerk.

Hoe rijmt dit?

Uit de Perg.

In de *Bazuin* s'hrift Ds. Notten, van Velp,
over de Opleiding dit:

Eenheid van opleiding is gewenst. Niet omdat
het zelfde stempel moet te zien zijn op al de
naren des Woords. Integendeel, te betogen zou
het zijn, als allen precies op dezelfde wijze de waar-
heden voorselden. Het veld is breed. Men kan in
supra-laparische beschouwingen tot aan de ten
der antinomianen naderen, onder haar binnen te
leiden, en aan den anderen kant, als infra-lapa-
rischen, de Arminianen naderen, zonder de grenzen
te overschrijden; en een dergelijke dienaar des
Woords heeft het onbetwistbaar recht, en kan het
noodig achten, om beurtelings de beide zijden van
het vlak te bestrijken in den strijd te, en dwalingen
van allerlei aard. Daarbij, het „mannetje” naast
„mannetje” past wel op het tekenbord der kinderen,
maar niet in de wereld der denkende geesten en bij
de toepassing van de waarheden Gods op de praktijk
van het leven.

Al zou er voortaan slechts één gelegenheid zijn
tot opleiding, die zou niet verhinderen, dat de
geestesrichting uiteenloopen bleef; tenzij de priori-
teit, het geeng van één der Hoogleraren zoo verre

ging, dat van een onvoorwaardelijk opgaan in diens
beschouwingen kon worden gesproken; maar dan
zou het gran ontbreken aan mannen met weten-
schap en verstand, aan mannen van karakter, en
met een hart, dat stond de dood der verstijving
voor de deur. Neen, de Smijtgeld's en de Brakel's,
de Comrie's en de Van de Groes's, de Brummel-
kamp's en de Van Velzen's hebben ongetuigd
te arbeiden: en de mannen moeten blijven, die,
bij schuchterheid in het heilige, van uit het Gods-
begrip de leer der soevereine genade belijden en
strig om als volk voor oogen stellen, maar ook zij,
die ernstig en getrouw, goedmoedig en onophou-
delijk tot geloof en bekeering waren.

In onze dagen van woeling is er groot gevaar,
dat de „kerkelijke keurmeesters”, die ondanks hun
dunk van eigen kennis naar Spurgeon's beweren,
„een ledig hoofd” hebben, in hun element geraken,
het leven van 's Heeren dienaar verbitteren en
den bloei der Kerken belemmeren, zoo niet naar
ondergang bewerken. De dienaar des Woord,
die zich zijne roeping bewust is, zal zich houden
aan zijn tekst, dezen verklaren en ter behartiging
aandringen.

Ondanks zijn bijzondere aanleg zal hij nu eens
en meer dogmatisme, dan weer een meer practi-
sche, preek leveren en steeds rekening houden
met de eigenaardige behoefte van zijn gemeente.

Wat den vorm betreft, hangt veel van de per-
soonlijkheid af, en die persoonlijkheid moet worden
geleerdheid. 't Is bij de Bijbelschrijvers
zelfs duidelijk: de Heilige Geest vernietigt de
eigenaardigheid van zijne werkingen niet, maar
heiligt haar.

Als eenheid in de opleiding door ons gewenst
wordt, geschiedt dit en om financiële redenen,
en vooral omdat beweerd wordt, dat de predikan-
ten, in Amsterdam gevormd, wetenschappelijker
zijn dan die in Kampen hunne studie voltooiden,
en Amsterdam meer voor de studiekamer, en Kampen
meer voor den prekestol vormt. *Wij laten deze
bespreking voor nu zij zijn.* Maar die hoogst
schadelijke indeeling moet ophouden.

De jongste Generale Synode, hoe ook die eenheid
wenschte, gevoelde, dat de tijd niet gekomen
was, om haar tot stand te brengen. Derechte over-
eenstemming ontbrak. Er was geen kalme, en in
den storm bouwde men niet. Er was geen helderheid
van inzicht, en in den nevel trekt men geen
lijnen, noch in de duisternis zet men zich voor
zijn schriftafel. Er was geen genoegzaam onderling
vertrouwen, en met wantrouwen in het hart gaat
men niet gerust en genoegelijk samen onder tell.

De Kerken hadden behoefte aan rust. Sympto-
men kunnen niet omgevoerd door betogen en be-
sluiten. Het is een feit, dat in de laatste jaren de
overtuiging bij velen meer gevestigd, en bij anderen
geboeren werd, dat de eigen inrichting der Kerken
niet moet worden prijsgegeven. Daarom kon de
Synode te Groningen niet anders handelen dan zij
deed.